

ISSN 2959-1953

ISSN 2959-1961

<https://osvita.eeipsy.org>

<https://doi.org/10.38014/osvita.2023.91.16>

РОМАНЮК О.,

кандидат філософських наук,
викладач дисципліни Всесвітня
історія, заступник директора ВСП
«Оптико-механічний фаховий коледж
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка»,
м. Київ, Україна

КОБРЖИЦЬКИЙ В.В.,

старший викладач кафедри
філософії, біоетики та історії
медицини, викладач дисципліни
«Історія медицини», Національний
медичний університет
імені О.О. Богомольця,
м. Київ, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗМІНИ ВИХОВНОЇ СКЛАДОВОЇ У СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

ROMANIUK O., KOBRZHYTSKYI V. **Conceptual changes of the educational component in the vocational education system of modern Ukraine.** *An attempt was made to analyze conceptual changes in the educational component in vocational education institutions of modern Ukraine on the basis of conducting educational activities, such as observations, surveys of students, focused on the implementation of the new Concept of Education in accordance with the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 06, 2022 No. 527. Taking into account the state of war, the constant threat to the lives of children, being in a mixed or remote form of education, limiting access to resources due to electricity shut-downs, the educational process is reoriented to a mixed and remote form of implementation, efforts are emphasized on patriotism as a national value and tolerance as a European value of democratic societies. The element of military-patriotic education is important because Ukraine needs defenders. The need for an even distribution of the productive time of the student (a daylight period when a student can study and form his own personality) between the processes of education and upbringing is demonstrated. Even in spite of the total busy-*

ness of the students outside the main educational institution, namely, preparatory courses for external testing, learning several foreign languages, groups of interest – dancing, drawing, sports, etc. Moreover, in order to involve students in educational activities conducted by an educational institution or held jointly with other institutions (museums, exhibitions, charity events, other educational institutions, professional communities, employers, etc.) or in the activities of student self-government, it is necessary for everyone to prove their importance for formation of the personality of participation in them. Thus, it can be noted that the educational activities carried out in the 1st semester of the current academic year not only corresponded to the new Concept of education, but also satisfied the needs, interests and requests of the students. This is confirmed by their choice of educational activities for the II semester: volunteer activities, mass cultural, scientific, and media activities. For example, online meetings with psychologists, writers, journalists / commentators, lecturers of the world's leading universities, graduate students / interns / clinical residents, employers, etc. attract students' attention. It is shown the need to orient the selective component of the educational process from profession-oriented disciplines to social and humanitarian ones, as they contain knowledge of an educational nature and knowledge necessary not only in the professional sphere, but also in private life. As a result of a survey of students of the 1st year of the Separate structural unit "Optical and Mechanical College of Taras Shevchenko National University of Kyiv" it was established that during the period of the state of war, students are more likely to choose a Telegram group-chat to receive information about changes and events from the administration than entertainment communities on TikTok, Facebook, Instagram, where the results of educational activities and excerpts from them are posted. A situation when it is impossible to involve the majority of students (preferably all of them) in educational activities creates gaps in the education of personalities that, one way or another, remain outside the educational process. This is especially important for the students, whose primary social group, for one reason or another, cannot effectively pay full attention to the educational process (due to the difficult economic and political situation parents or guardians have to work overtime). As a result, people who are not capable of coexistence in the social space may appear in the society.

Key words: conceptual changes, educational process, professional education, students.

РОМАНЮК О.В., КОБРЖИЦЬКИЙ В.В. **Концептуальні зміни виховної складової у системі фахової освіти сучасної України.** На підставі проведення виховних заходів, орієнтованих на виконання нової Концепції виховання згідно наказу МОН України від 06.06.2022 № 527, спостереження, опитування здобувачів освіти зроблено спробу аналізу концептуальних змін виховної складової у закладах фахової освіти сучасної України. Враховуючи воєнний стан, постійну загрозу життю дітей, перебування на змішаній або дистанційній формі навчання, обмеження доступу до ресурсів через віялові вимкнення, виховний процес переорієнтовується на змішану та дистанційну форму реалізації, акцентуються зусилля на патріотизмі як національній цінності та толерантності як європейській цінності демократичних суспільств. Важливим є елемент саме військово-патріотичного виховання оскільки Україна потребує захисників і захисниць. Продемонстровано необхідність рівномірного розподілу продуктивного часу здобувача освіти (світовий день коли студент може повноцінно займатись і формувати власну особистість) між процесами навчання та виховання. Навіть, незважаючи на тотальну завантаженість здобувачів освіти і за межами основного навчального закладу, а саме, підготовчі курси до зовнішнього тестування, вивчення кількох іноземних мов, гуртки за інтересами – танці, малювання, спорт тощо. Причому, для долучення здобувачів освіти до виховних заходів, які проводить заклад освіти чи проводяться спільно з іншими установами (музеї, виставки, благодійні акції, інші навчальні заклади, професійні ком'юнеті, роботодавці тощо) або діяльності студентського самоврядування необхідно кожному аргументовано доводити важливість для становлення особистості участі у них. Так, можна зазначити, що виховні заходи, проведені в I семестрі поточного навчального року, не лише відповідали новій Концепції виховання, а й задовольняли потреби, інтереси і запити здобувачів освіти. Це підтверджується їх вибором напрямків виховних заходів на II семестр: волонтерські заходи, культурно-масові, наукові, медійні. Наприклад, увагу здобувачів освіти привертають онлайн зустрічі з психологами, письменниками, журналістами / коментаторами, лекторами провідних вузів світу, аспірантами / інтернами / клінічними ординаторами, роботодавцями тощо. Показано необхідність орієнтації вибіркової складової

навчального процесу з профільно орієнтованих дисциплін на соціально-гуманітарні як такі, що містять знання виховного характеру та знання необхідні не лише в професійній сфері, а й приватному житті. В результаті опитування здобувачів освіти 1 курсу Відокремленого структурного підрозділу «Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка» було встановлено, що в період воєнного стану студент швидше обирає групу в Телеграм для отримання інформації про зміни та події від адміністрації ніж розважальних ком'юнеті в ТікТок, Фейсбук, Інстаграм де оприлюднюються результати виховних заходів та витягів з них. Ситуація, коли неможливо долучити до виховних заходів більшість здобувачів освіти (бажано усіх), програмує прогалини у вихованні особистостей, що, так чи інакше, залишаються поза виховним процесом. Особливо це має значення для здобувачів освіти, чия первинна соціальна група, з тих чи інших причин, не може результативно у повному обсязі приділяти увагу виховному процесу (через складну економічно-політичну ситуацію батьки і особи, що їх замінюють, змушені працювати додатково понаднормово). Як наслідок суспільство може отримати не здатних до співіснування у соціальному просторі людей.

Ключові слова: концептуальні зміни, виховний процес, профільна освіта, здобувач освіти.

Необхідність кореляції діяльності закладу освіти з вітчизняним об'єктивним сьогоденням (тривала дистанційна або змішана форми навчання, в наслідок карантинних заходів як результату масової захворюваності ковід та повномасштабного вторгнення рф на територію суверенної України) залишається надважливим завданням професорсько-викладацького складу та адміністрації. Мова йде не лише про збереження, відтворення та примноження здобутків системи освіти часів незалежності сучасної України. Постають щоденні завдання, наприклад, коректного плекання дбайливого ставлення здобувачів освіти до державної мови (попри усі публічні експлуатації даної теми для піару та самопіару, зокрема й посадових осіб, які породжують додаткові суперечності в освітньому середовищі), роз'яснень важливості отримання саме системної якісної освіти, що стане фундаментом не лише професійного, а й особистого життя (не тільки короткотривалих курсів, одноденних тематичних воркшопів та ситуаційних топіків), узгодження окремих тем предметних робочих навчальних програм з патріотичним вектором формування особистості та

багато іншого. Закономірний науковий інтерес до концептуальних змін виховної складової у системі фахової освіти в сучасній Україні.

Вивченню модернізаційних, трансформаційних, еволюційних процесів у галузі освіти, зокрема фахової передвищої та вищої, присвятили час такі українські педагоги-вчені як: І. Бех, Н. Бібік, І. Васильєва, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кузь, В. Луговий, Н. Ничкало та ін. Також, для нашого дослідження були корисними доробки таких зарубіжних учених як: З. Вятровський, Б. А. Зємба, З. Ізабела, С. Квятковський, Є. Куніковські, Я. Лащик, Т. Левовицький, Е. Ляска, Т. Новацький, М. Палюх, Я. Сікора, М. Слива, Ф. Шльосек, П. Яргуш та ін.

Оскільки виховання реалізується виключно в контексті відповідних історичних умов конкретної країни, з її традиціями, культурою, життєдіяльністю етносів та економічно-політичною спадщиною, від так у різні історичні періоди його характер, напрям, цілі та завдання відрізняються. Виховний процес має враховувати запити на сьогодення і майбутнє особистості, інтереси суспільства та країни в цілому.

Останні десятиліття в пріоритеті концептуальних основ вітчизняного виховання виокремлювали розвиток людини в соціумі, виховання інноваційного типу мислення, здатності сприйняти та адекватно реагувати на постійні зміни оточуючого середовища, виховання свідомих громадян і патріотів, культивування аксіологічного підходу у вихованні майбутніх фахівців, сприяння становленню особистості, виховання дбайливого ставлення до фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я свого і оточуючих.

Сьогодні спостерігаються концептуальні зміни виховної складової у системі фахової освіти України. Певною мірою зміни пов'язані з необхідністю інтегрувати науку в навчальний процес, а навчальний процес корелювати з потребами виробників і роботодавців, особливо авангардних, технологічних, наукомістких підприємств. Також, в сучасній Україні спостерігається формування залежності рівня життя людини від рівня її професійної компетентності та якості виконуваної нею роботи. Ще однією причиною таких змін є необхідність узгоджувати в процесі виховання військовий патріотизм як національну цінність і толерантність як одну з базових цінностей демократичних суспільств та невідворотну необхідність вітчизняного сьогодення, подиктовану прагненнями України до співжиття з Європейським Союзом (військовий патріотизм окреслений новою Концепцією виховання див.: наказ МОН України від 06.06.2022 № 527).

Частково суперечності, які відбуваються в сучасній вітчизняній освіті було закладено в період отримання Україною незалежності на початку 90-х років XX століття. Наприклад, у той історичний час у галузі освіти країн колишнього СРСР почали відбуватись пошуки, спрямовані на продукування опти-

мальних моделей освітнього процесу здобувачів освіти в цілому, як майбутніх фахівців ринку праці, що сам переживав невизначеність, зміни та трансформації. Так, радянська модель освіти поступово замінювалась на модульну, а слідом на кредитно-трансферну. Було змінено не лише нормативну базу, а й доведено до досконалості програми підготовки здобувачів освіти. Дисципліни впроваджувались, потім замінювались на інтегровані, з часом відмінялись або об'єднувались. Також, можемо апелювати до досвіду країн близького зарубіжжя. Так, у польській історичній освіті 90-х років відбувалось скорочення годин для вивчення дисципліни, в результаті поширювалось безробіття серед фахівців істориків-науковців та істориків-педагогів в усіх регіонах країни, за цим слідувало зменшення асигнувань на наукові дослідження історичного спрямування. Одночасно, як історична наука, так і історична освіта, спрямовували зусилля на пошук сумісного з історією країн Західної Європи. Тимчасові поступки того періоду дозволили країні налагодити стратегічно перспективні толерантні комунікації з економічно стабільними державами світу. Натомість, у вітчизняній історичній освіті 90-х років відбулось зміщення траєкторії інтересів зі світової історії до історії своєї держави, збільшення попиту на педагогів-істориків та призначення коштів на наукові пошуки істинної історії України (без ідеологічного забарвлення радянського періоду). Ажіотаж навкруги вітчизняної історії призвів до національно-патріотичних покликів не лише свідомої інтелігенції, а й підростаючого покоління. Так, в освітніх програмах закладів освіти оформлюються вибіркові складові: культурологія, історія рідного краю чи історія рідного міста, українознавство тощо. Значимо збільшувалась кількість кредитів на вивчення дисципліни Історія України в освітніх закладах усіх рівнів та форм власності. Вищезазначений процес сприяв можливості формування незламної української нації, що складалася з понад 130 етносів, на основі поваги до свободи, патріотизму, біофілії.

Звичайно, процеси модернізації відбувались в усіх сферах реалізації людини.

Затяжне і неспішне (наприклад, відносно Польщі) перетворювання вітчизняної економіки з планової на ринкову переінакшувало потреби здобувачів освіти у відповідності до вимоги роботодавців на ринку праці. XXI століття продукує попит на фахівців з високим показником IQ та EI особистості, мультифункціональному та відкритому/терпимому фахівці, який незабаром зможе конкурувати не лише з колегами в галузі, а й зі штучним інтелектом. Інтелектуальний коефіцієнт складається з елементів знань, які людина засвоює у відповідні етапи свого становлення. Значною мірою від цього залежить і мультипрофесіональність. Але від чого залежить емоційний коефіцієнт, емпатійність, комунікативний капітал і зрештою не теоретична основа мультипрофесіоналізму особистості? Ознайомитись з окресленими поняттями

можна у словниках але як виховати в людині те, що стоїть за визначеннями? На наш погляд, їх навики / досвід / застосування формуються виключно завдяки вихованню. Хто виховує сучасного українця?

Безцінний вплив первинної соціальної групи (сім'ї / родини, сиротинця) на становлення особистості в контексті виховання, зокрема його патріотичного аспекту. Але чи використовують первинні соціальні групи у вихованому процесі педагогічні знання з методик, методологій, засобів та інструментів виховання (питання потребує додаткового наукового пошуку)?

У дошкільних освітніх закладах увага фахівця, як і виховний кейс (власний, особистий, індивідуальний, залежний від багатьох факторів), розпорошується між групою дітей. Оскільки організація виховних заходів відбувається протягом усього робочого часу, то й залучитись до виховного процесу мають можливість усі бажанчі діти. Також, у виховний процес можуть бути долучені батьки дітей, що відвідують цей освітній заклад. Нагадаємо, що сьогодні майже щоденно будь-який освітній процес, зокрема виховний, переривається повітряною тривоною або віяловим вимкненням електроенергії, що призводить до припинення проведення виховного заходу та переміщення дітей до більш безпечного місця (укриття, бомбосховища, метро). Не лише унеможливується реалізація задуманої ідеї і мети виховного заходу, а й виникає необхідність дбати про психо-емоційний комфорт та здоров'я дитини (цей аспект потребує додаткових навиків як від педагогів, так і від батьків).

Вже у молодшому шкільному віці виховна складова становлення особистості поступається знаневій, тобто поступово перевага надається навчанню – опануванню нових знань. У широкому розумінні, цей етап характеризується накопиченням навиків навчатися та рефлексувати з приводу отриманого знання. Отримані дитиною знання, надалі забезпечать їй можливість не лише до самообслуговування у сучасному житті, а й «посіють зерно» для майбутнього вибору професії. Виховна складова освітнього процесу, а саме, долучення дітей до підготовки, організації і проведення виховних заходів, у більшій мірі зосереджується на другій половині дня у позанавчальний час. Між тим, продуктивний час дитини поділений між заняттями у навчальному закладі й у закладах позашкільної освіти, де й використовується певний набір методів виховання. Те, що первинна соціальна група тепер має можливість реалізовувати власні життєві проекти, в тому числі збільшити робочий час до понад 8 годин (півтори ставки, друга робота, понаднормові, робота у святкові дні – зумовлені низькими заробітними платами на основних місцях роботи, яких не вистає для життя у країні з постійно зростаючими цінами на увесь спектр товарів та послуг), не знімає з неї відповідальність за дитину, її становлення, освіту й виховання. Насправді, це вимагає пошуку нових освітніх, зокрема виховних кейсів для первинної соціальної групи.

Об'єктивне витіснення навчанням вихованого процесу, з одного боку, зумовлено зростанням кількості наук і невпинним ускладненням людського світу (збільшується кількість дисциплін, необхідних для освоєння: до обов'язкової складової (нормативних дисциплін) додається варіативна (обрана самим здобувачем освіти) та елективних курсів). З іншого, вже традиційно для України, поза основним навчанням у продуктивний час дитини вміщують поглиблене вивчення предметів для майбутнього зовнішнього тестування та іноземних мов, а також, на отриманні додаткових знань-навичок, необхідних або для майбутньої професії або для загального розвитку (танці, музика, художнє мистецтво, спорт тощо).

До коледжу чи університету більшість здобувачів освіти приходить з чітко розписаним, часто похвилинним, розкладом дня, в який втиснути організацію та проведення виховних заходів не представляється можливим. А запит на виховану людину в громаді існує ще з давніх часів. Наприклад, ще Аристотель писав, що треба прагнути об'єднання і єдності громадян через їхнє виховання [1]. В сучасній системі освіти України прописані напрями виховної роботи з орієнтацією на кінцевий результат / «продукт». Ці напрями необхідно узгоджувати не лише з вище окресленою ситуацією витіснення виховання навчанням, а й із щоденною реальністю воєнного стану в Україні, що і призводить до концептуальних змін у виховному процесі.

Перш за все, весь виховний процес корелюється з військово-патріотичним фундаментом становлення особистості: оформлення стендів і куточків пошани Героям Крут, «Геноцид ХХ століття», «Голодомори в Україні», Героям Небесної сотні, тим, хто загинув від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України тощо; збір матеріалів до «Літопису очима очевидців» від 24.02.22 до 24.02.23; проведення в межах навчального закладу практичних конференцій і круглих столів з дисциплін історичного циклу та навчально-військових конференцій між навчальними закладами з дисципліни «Цивільний захист» тощо; організація волонтерських заходів від збору коштів на машину для ЗСУ до виготовлення окопних свічок, від залучення дітей батьків-учасників бойових дій до студентського самоврядування до участі у Міжнародних волонтерських проектах, наприклад, спільно з Міжнародним благодійним фондом «Карітас» тощо.

Так, за перший семестр 2022-2023 навчального року у Відокремленому структурному підрозділі «Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка» було проведено понад 170 виховних заходів (студентським самоврядуванням, тьюторами, адміністрацією, долучення до заходів інших закладів, зустрічі з роботодавцями та непересічними цікавими особистостями – психологами, волонтерами, письменниками, журналістами й коментаторами, фахівцями вузьких галузей

тощо) за наступними напрямками: організаційні заходи, національно-патріотичне / військово-патріотичне виховання, естетичне, громадсько-правове, трудове, фізичне виховання та утвердження здорового способу життя, інтелектуально-духовне, екологічне, моральне. Нажаль, до участі у заходах приєднується не всі здобувачі освіти адже їх час поза основним навчанням розписаний заняттями на різноманітних курсах поза межами нашого навчального закладу. Так, опитування (онлайн; опитувальник у гугл-формі, посилення надавалось лише студентам першого курсу Коледжу – адресна розсилка; питання блоками – виявлення інтересів і прагнень, фактична участь у проведених у I семестрі виховних заходах, паспорт – особисті дані; опитано 100% першокурсників) показало, що на питання «Чи маєте Ви досвід роботи у заходах учнівського/студентського самоврядування?» відповіді розподілись наступним чином:

Малюнок 1 Досвід першокурсників у роботі студентського самоврядування за I семестр поточного року

На питання «У якому напрямку роботи студентського самоврядування Ви хотіли б прийняти участь?» відповіді розподілились наступним чином:

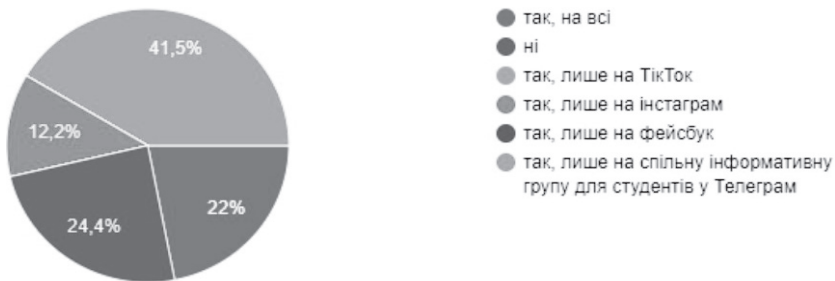

Малюнок 2 Виховні заходи, в яких здобувачі освіти хотіли б прийняти участь у II семестрі поточного навчального року

Як видно з малюнку, здобувачі освіти 1 курсу хотіли б більше приймати участь у волонтерських і культурно-масових заходах. Тобто, увесь спектр військово-патріотичного виховання I-го семестру дає результат у вигляді подальших запитів здобувачів освіти саме на подібні заходи в більшій мірі ніж на навчальні олімпіади чи конкурси.

Також, реалізовувати виховні заходи доводиться в умовах обмеження ресурсів, зокрема відсутності світла / зв'язку, постійної загрози життю здобувачів освіти через повномасштабне вторгнення рф. Так, опитанти зазначили, що однозначно потребують консультацій психолога 12,2%, в певні періоди / інколи 19,5%, швидше не потребують 24,4%, вважають, що не потребують 43,9%.

Використання VR, AR, соціальних мереж у виховному процесі покращує ситуацію лише в певній мірі адже, як ми досліджували раніше, використовуються здобувачами освіти з іншою метою [2]. Так, наприклад, наше опитування першокурсників показало, що підписані на соціальні мережі, створені студентським самоврядуванням для висвітлення життя Коледжу не усі здобувачі освіти:

Малюнок 3 Показник підписування на соціальні мережі студентського самоврядування першокурсників Коледжу

Студентським самоврядуванням Коледжу створено сторінки в Інстаграм, Фейсбук, ТікТок, та адміністрацією створено спільну групу усіх студентів Коледжу в Телеграм. Як бачимо з малюнку, першокурсники активніше підписуються на Телеграм щоб отримувати вчасно повідомлення від адміністрації про усі заходи та зміни. Натомість, не на стільки активно підписуються на сторінки у соціальних мережах, де відображається їх же активність у заходах.

Ситуація, коли неможливо долучити до виховних заходів більшість здобувачів освіти, програмує прогалини у вихованні особистостей, що, так чи інакше, залишаються поза виховним процесом. Як наслідок суспільство може отримати не здатних до співіснування у соціальному просторі людей. На

думку польської вченої Беати Анни Зємба (Beata A. Zięba) «Тож формується питання: де виникають тривожні явища соціальних патологій? Коротка відповідь така: подія може статися будь-де, явища патологічного функціонування окремої людини, соціальної групи чи цілого суспільства за умови «сприятливих умов»... *всюди*» [3, с.23-25]. Тобто, домінанта навчання, акцент на знаневій складовій та витіснення виховного процесу з парадигми розвитку сучасного українця може призвести до деструктивних вчинків, які будуть реалізовуватись будь-де – *всюди*.

Певний час у вищій та передвищій фаховій освіті вибіркова складова освітнього процесу формувалась на основі дисциплін з виховним акцентом. Наприклад, дисципліни Основи християнської етики та моралі чи Основи ісламознавства не лише давали здобувачу освіти уявлення про мораль та етику, а й на практичних заняттях давали можливість апробації отриманих знань. Цикл історичних дисциплін з обов'язковими відвідуваннями музеїв та тематичних виставок формував патріотизм, повагу до життя людини та в цілому. Дисципліна Валеологія давала не лише знання здоров'язберігаючих технологій, а й досвід / навик їх реалізації. До вибіркової складової входив спектр ціннісних і поведінкових наук, які давали уявлення про взаємодію в соціумі, владу і її ресурси, поведінку окремої людини, закони і правила мислення, загальнолюдські цінності, а також сприяли навикам використання цих знань на практиці. Сьогодні в Україні як у закладах вищої освіти, так і фахових передвищій освіти, вибіркова складова формується з дисциплін дотичних до професії. Ці дисципліни допоможуть людині у майбутньому якісніше виконувати професійні обов'язки але не зроблять з неї поліпрофесіонала, якого потребує ринок праці.

Висновки. Концептуальні зміни виховної складової у системі фахової освіти сучасної України відбуваються передусім у напрямку військово-патріотичного виховання та національно-патріотичного виховання. Для отримання патріотично налаштованої особистості необхідно рівномірно розподіляти навчальне та виховне навантаження у продуктивний час дитини, а до виховного процесу залучати по можливості кожного здобувача освіти. Вибіркова складова освітніх програм має формуватися на основі дисциплін з виховним акцентом, а не профільним, інакше українське суспільство може перестати бути комфортним для співіснування.

Список використаних джерел:

1. Арістотель. Політика. – К., 2000. – 239 с.
2. Романюк О. В. Мережевий нарцисизм як вагомий ресурс у сучасних політичних технологіях / О. В. Романюк // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Політичні науки. - 2015. – № 4. – С. 100-106. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaduppu_2015_4_17
3. Beata A. Zięba Patologie społeczne, niedostosowanie społeczne, demoralizacja – wyjaśnienia terminologiczne // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин, 21-22 травня 2013 р., Київ-Кам'янець-Подільський: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський, 2013. – 244 с. – Укр., рос, польс., анг.

Transliteration of References:

1. Aristotel. Polityka. K., 2000, 239 p.
2. Romaniuk O.V. (2015). Merezhevyi nartsysyzm iak vahomyi resurs u suchasnykh politychnykh tekhnolohiiakh / O.V. Romaniuk // Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Seria: Politychni nauky. 2015. #4. P. 100-106. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaduppu_2015_4_17
3. Beata A. Zięba (2013). Patologie społeczne, niedostosowanie społeczne, demoralizacja – wyjaśnienia terminologiczne // Aktualni problem psychologii osobystosti ta mizhosobystisnykh vzaemyn, 21-22 travnia 2013 r., Kyiv. Kamianets-Podilskyi: Materialy V mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii / Za red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufrievoi. Kamianets-Podilskyi, 2013, 244 p. Ukr., ros., pols., ang.)

Отримано 16.02.2023
Рецензовано 24.02.2023
Допрацьовану версію отримано 25.02.2023
Прийнято до друку 28.02.2023

ROMANIUK OKSANA

PhD, Vice Director and Teacher of the Discipline “World History”, Separate structural unit “Optical and Mechanical College of Taras Shevchenko National University of Kyiv”, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4077-8883>
E-mail: romanukov@i.ua

KOBRZHYTSKYI Viacheslav

Senior Teacher, Department of Philosophy, Bioethics and History of Medicine,
O.O. Bogomotets National Medical University, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9127-1791>

E-mail: viacheslav@i.ua

**CONCEPTUAL CHANGES OF THE EDUCATIONAL COMPONENT IN THE VOCATIONAL
EDUCATION SYSTEM OF MODERN UKRAINE***

<https://doi.org/10.38014/osvita.2023.91.16>

* публікація здійснена за рахунок спільного гранту СЄІП (Україна - Франція) та
БФ «Освіта: майбутнє»